

Ivana Odža

Tea-Tereza Vidović Schreiber

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

iodza@ffst.hr

tea.vidovic@gmail.com

Otimanje zaboravu – tragovima tradicije u prozi za djecu i mlade vojvođanskih Hrvata

Vojvođanski Hrvati prepoznaju potrebu održavanja veze s baštinom matične domovine i značajnim naporima, u nesklonom im ambijentu, pokušavaju sačuvati od zaborava vlastita identitetska iskustava. Ona se čine neizostavnim mjestom u radovima nekolicine suvremenih hrvatskih autorica dječje književnosti u Vojvodini, koje su mjestom rođenja ili života, ali prije svega snažnom emocijom vezane za prostor o kojemu pišu (Ljubica Kolarčić-Dumić, Ruža Silađev, Katarina Firanj). Od 2002. vojvođanski Hrvati od konstitutivnog naroda postaju manjinska zajednica skromnih institucionalnih resursa. Unatoč tome, takav nezavidan položaj iznjedrio je mogućnost obrazovanja na hrvatskome jeziku, a dječja književnost moguć je posrednik u prenošenju i osnaživanju elemenata nacionalne kulture. Književne ostvaraje koji su predmet analize ovoga rada prepoznajemo kao suptilni pokušaj očuvanja identitetskoga prostora obilježenoga vlastitim življenjem tradicije. Autorice tako postaju potencijalni prenositelji naraštajima čiju stvarnost dotiču politička previranja i promjene identitetskih granica koje kreiraju drugačiji interes za tradiciju. Središnje mjesto njihovih priča zauzimaju prošla vremena, odnosno djetinjstvo unutar kojega značajna uloga pripada obiteljskome krugu, zemlji i riječi, ne samo kao anakronim čuvarima tradicije, nego prije svega kao ljubavi uz koju je, riječima jedne od autorica, „raslo moje djetinjstvo“. U radu će se analizirati izbor iz književnoga opusa navedenih autorica s ciljem uspostavljanja zajedničkoga identitetskoga obrasca. Svoju osobnu povijest autorice oblikuju autobiografskim diskursom utemeljenim na toposima prostora i tradicije koja ga oblikuje.

Ključne riječi: dječja književnost vojvođanskih Hrvata, identitet kao prostorna kategorija, kulturna baština, proza za djecu i mlade

1. Uvod

Specificnosti među Hrvatima u Vojvodini, uključujući i razlike u imenovanju pojedinih zajednica, Žigmanov (2006) objedinjuje jednostavnom, ali cjelovitom odrednicom – vojvođanski Hrvati, te će se ista koristiti u ovome radu. Takvo stajalište ne proizlazi samo iz praktične naravi, već se čini i kao pokušaj identitetskog objedinjenja Hrvata na tom prostoru, a što se nerijetko pokušalo negirati, iskorištavajući pritom upravo bogatstvo raznolikosti njihovih subidentiteta. Tematski, rad je strukturiran u dva dijela. Prvi je dio usmjeren na pojam identiteta koji predstavlja i dalje središnje mjesto u okviru društvenih i humanističkih znanosti i suvremenih globalizacijskih procesa uopće. Prikazat će se neke od tendencija u suvremenoj teorijskoj misli o pitanju identiteta, sa sviješću o nužnosti svojevrstne analize koja se nameće za potrebe ovoga rada, ali istovremeno bez pretenzija o mogućnosti usustavljanja. Na temelju prikazanih koncepata, koji nude tek niz labilno ucrtanih smjernica u pokušaju definiranja identiteta, a koje se opet mogu bezgranično raspršiti, u nastavku će se naglasak staviti na problem oblikovanja identiteta vojvođanskih Hrvata danas. Drugi dio postavlja prozno stvaralaštvo suvremenih autorica za djecu u okviru identitetskoga poimanja, pokušavajući među njima pritom uspostaviti zajednički identitetski nazivnik, što je istovremeno i cilj rada. Književni ostvaraji analiziranih autorica ukazuju prije svega na identitetsku određenost prostorom i tradicijom koja je njime oblikovana. Analiza je urađena na temelju suvremene antologije hrvatske dječje proze u Vojvodini, u izboru Katarine Čeliković.¹

2. Pitanje identiteta u kontekstu suvremenoga identitetskoga određenja vojvođanskih Hrvata

U pronalasku odgovora na prijeporna pitanja kakvo je i pitanje o interesu suvremene teorije humanističkih znanosti za identitete, najlakšim polazištem često se nameće kakva životna, izvanteorijska metafora poput, primjerice, raspetljavanja vlasišta. Pritom se ponekad najjednostavnijim (i možda jedinim) rješenjem čini odrezati zapetljani dio jer se uspješno otpetljavanje čini teško izglednom i malo vjerojatnom mogućnošću. Otpetljavati i/ili rezati moguće je pitanje suvremenoga razmatranja problema identiteta, odnosno „pisati o koncepciji identiteta nužno znači upasti u vjerojatno najrazgranatiji ‘polilog’ koji se već nekoliko desetljeća vodi na području humanističkih, pa i društvenih znanosti, čija se glavna preokupacija može svesti na pitanja: ‘tko sam’ i ‘kako to postajem’“ (Peternai Andrić 2012: 9). Takvo polazište kategoriju identiteta vidi kao plastičnu, lišenu čvrste jezgre, promjenjivu, „identitet se ispostavlja jezičnim

¹ V. Izvori

opisom ili (performativnom) konstrukcijom oblikovanom unutar diskursa i kroz diskurs“ (ibid: 48).²

Oblikovanje suvremenoga identiteta vojvođanskih Hrvata ukazuje na interakciju individualnih i kolektivnih identiteta. Odnos s drugima osobito je izražen u globalizacijskim procesima unutar kojih središnje mjesto zauzima kulturni identitet koji se „ne definira više samo kao izbor (iz ponuđenog), nego kao stvaralačko traganje (s drugima) za novim kulturnim identitetom“ (Labus i sur. 2014: 32), a njegova izgradnja nerijetko podrazumijeva i političko jedinstvo (usp. Karagić 2010). Evidentna je, dakle, i neizbježna interakcija individualnih i kolektivnih identiteta, „bez osobnog identiteta nema nikakva socijalnog identiteta, ali i obrnuto: bez odredbe identiteta nekog kolektiviteta nema individua koje bi mogle pripadati tom kolektivitetu“ (Labus i sur. 2014: 56). Idealistički koncept o narušavanju odnosa između propisanoga i subjektivnoga identiteta, rasplinjava se u nedostatku argumentacije za odbacivanje društvene prirode identiteta (usp. Moya prema Škvorc 2010: 94).

Zajednicu vojvođanskih Hrvata odlikuje vanjska homogenost i unutarnja heterogenost; drugim riječima, potreba i nužnost jedinstvenoga određenja (homogenosti), ali i unutarnja kulturna raznolikost (heterogenost) koja se, umjesto da se promatra isključivo kao mjera nacionalnoga bogatstva, često koristi kao mjesto prijepora i pokušaja destabilizacije jedinstvene identitetske slike. S obzirom na šarolikost zajednica vojvođanskih Hrvata (Bunjevci i Šokci), sve je teže pronaći dodirne identitetske točke, osobito uzme li se u obzir labilnost esencijalističkoga modela identiteta.³

O zamršenoj *identitetskoj sudbini* vojvođanskih Hrvata svjedoči i niz političko-povijesnih okolnosti,⁴ od kojih značajne reperkusije na njihov suvremeni položaj i kultur-

² Takav, sada već dominantni teorijski koncept o identitetima potvrđuje i Bauman kada kaže „da ‘pripadanje’ i ‘identitet’ nisu urezani u kamenu, nisu osigurani doživotnim jamstvom, da su izrazito podložni pregovaranju i da se mogu opozvati; te da su vlastite odluke, koraci koje poduzimamo, način na koji postupamo – te odlučnost da ustrajemo u svemu tome – presudni čimbenici i za jedno i za drugo“ (Bauman 2009: 17).

³ Valja, međutim, uzeti u obzir Skenderovićevu tezu pogrešne predodžbe o nepostojanju veze u oblikovanju predmodernih etničkih identiteta i političkoga identiteta. On drži da su „predmoderni identiteti uvijek itekako politički, odnosno nikad ne bi mogli opstati bez političke snage koju su predstavljali“ (Skenderović 2010: 87). Među mnogim razlozima gubljenja nacionalnoga identiteta bačkih Hrvata u povijesnoj perspektivi posebno se ističe niz društveno uvjetovanih čimbenika (usp. Karagić 2010: 293–298) što samo dodatno upućuje na tezu neodvojivosti individualnoga od kolektivnoga identiteta.

⁴ Važan element u oblikovanju etnokulturnoga identiteta vojvođanskih Hrvata bila je seoba koja je, između ostaloga, utjecala na oblikovanje „identiteta nejednakog inteziteta“ (Šarić prema Černelić, 2016: 11, 12). U ovom slučaju identiteti su određeni privremenošću njihova obitavanja na određenoj prostoru te faktorom interakcije s domicilnim stanovništvom. Vojvođanski Hrvati podrazumijevaju dio zajednice podunavskih Hrvata, Bunjevaca i Šokaca koji su se iz različitih, najčešće političko-praktičnih razloga naseljavali u prvom valu u 17. st., potaknuti ratovima, ali i smišljenim prisilnim procesom vođenim od strane Turaka (usp. Černelić 2016: 14, 15).

ni razvoj ima vrijeme od 90-ih godina 20. stoljeća, izrazito nepovoljno, obilježeno značajno Domovinskim ratom i njegovim posljedicama. Uz emocionalne posljedice rata, zajednica vojvođanskih Hrvata odjednom se našla izvan državnih granica svoga matičnoga naroda što je, dakako, utjecalo na političko-pravni položaj Hrvata u Vojvodini, ali i na mijenjanje identitetskih granica u okvirima novog povijesnog iskustva, „stavilo ih je pred nove izazove – samostalni rad na izgradnji vlastite budućnosti, u izrazito nepovoljnom društvenom okruženju i bez značajnije pomoći i uopće mogućnosti snažnijeg oslanjanja na resurse matične države“ (Žigmanov 2006: 21). Društveno-političke prilike se od trenutka određenja zajednice vojvođanskih Hrvata kao nacionalne manjine poboljšavaju, ali su još uvijek podložne pokušajima perfidnoga identitetskoga oblikovanja, a što se prije svega odnosi na politiku imenovanja, o čemu će biti riječi u nastavku. Izmjena društvenih okolnosti potencijalno mijenja i način izgradnje identiteta manjinskih zajednica, često s pojačanom usmjerenosti na vlastito porijeklo.

3. Identitetska pitanja u djelima dječje književnosti suvremenih vojvođanskih hrvatskih autorica

Tragom zaključne konstatacije prethodnoga poglavlja, razmatranje identitetske situacije u okviru analiziranoga književnoga korpusa moguće je nastaviti postavljanjem pitanja je li u slučaju manjinskih zajednica vojvođanskih Hrvata problem identiteta obrnut općem tijeku, odnosno, je li opći, fluidni karakter identiteta, u ovom slučaju zamijenjen upravo potrebom za uspostavljanjem stabilnosti, obrnuto globalističkim procesima nesigurnosti, tj. traži li se identitet u *mitskoj* sigurnosti prošlosti. Priložena analiza nudi mogućnost potvrdnoga odgovora budući da književnice vlastiti identitet u svojim pričama oblikuju odnosom prema tradicijskim toposima kolektivnoga identiteta.

S obzirom na činjenicu da institucionalizaciji suvremenoga obrazovnoga sustava na hrvatskome, manjinskome jeziku u Vojvodini svjedočimo tek od trenutka konstituiranja vojvođanskih Hrvata kao nacionalne manjine, dakle od 2002./2003., u određenom smislu o dječjoj književnosti možemo govoriti također kao o fenomenu u nastanku. Tu tezu potvrđuje Žigmanovljevi osvrta na književnu aktivnost vojvođanskih Hrvata koju, pokušavajući sažeti njezinu bit, naziva rubnom. Iz njegova viđenja očigledno je da je književnost vojvođanskih Hrvata nailazila na niz prepreka koje su rezultirale ukupnom ocjenom nekonzistentnosti. Sjećanje vojvođanskih Hrvata je „izvaninstitucijsko, rubno i krhko“ (usp. Žigmanov 2006: 181) u smislu unutarnje povezanosti kao i povezanosti s književnosti matične zemlje (ibid: 149–157). Identitetska vezivanja autorica referiraju se na vlastita sjećanja čime je uspostavljena veza s poznatim obrascem unutar hrvatske dječje književnosti. U književnosti za djecu suvremenih hrvatskih autorica u Vojvodini prevladava subjektivni identitetski doživljaj prije svega omeđen prostorom djetinjstva i tradicijom koja ga je pratila, ali mjestimično i referencama na politički re-

alitet toga prostora. Budući da se identitet ostvaruje u relaciji s prostorom i tradicijom, može se govoriti o svojevrsnoj *zavičajnoj identifikaciji* i to o nostalgičnome odnosu prema zavičaju koji kao način „prikazivanja prostora u vremenu i vremena u prostoru“ (Boym prema Bošković 2013: 143) obuhvaća „mjesto kulturnog pamćenja“ (Baković prema Bošković 2013: 143), „stvarne događaje i iluzije, kao i sposobnost pamćenja određenih čulnih utisaka, ukusa, mirisa i ostalih pojedinosti iz ‘izgubljenog raja’“ (Bošković 2013: 143). Naposljetku, nostalgija postoji i kao žal za (fizičkim, prostornim i vremenskim) gubitkom oživljenoga zavičaja, otetoga zaboravu pohranjivanjem u sjećanju. Tema djetinjstva, narativno strukturirana kao „kronotop djetinjstva“, kao oznaka „prostorno-vremenskoga kompleksa u izgradnji proznoga književnog djela“ (Bahtin prema Kos Lajtman 2011) opće je mjesto unutar hrvatske dječje književnosti. Naime, „totalitet djetinjstva, a upravo tako se djetinjstvo najčešće predstavlja u toj vrsti književnih tekstova, ne podrazumijeva samo dimenziju vremena, već i prostorno određenje – sva djetinjstva uronjena su u specifičan kronotop, u jedinstvenu mrežu konstituiranu i od vremenskih i od prostornih odrednica“ (Kos Lajtman 2011: 50), unutar kojih se konstruiraju prvobitni identiteti pojedinca. Prisjećanje, „pamćenje kao organon osobnoga identiteta“ (Benčić 2006: 8) nedjeljivo je od kulturno-povijesnoga pamćenja. S obzirom na autobiografsku utemeljenost, radovi analiziranih autorica u poetičkome smislu ne predstavljaju novitet, takvi primjeri autobiografskoga pisma česti su u hrvatskoj dječjoj književnosti (usp. Ivon 2016).

Razmatranje identiteta kao prostorne kategorije (Brković 2018) može se uzeti kao dominantno identitetsko uporište u radu autorica. Fizički, mentalni i društveni prostor preklapaju se što onemogućuje njihovo odjeljivanje pa ih se odvojeno ne može niti promatrati. „Realni“ i „idealni“ prostori koegzistiraju (Lefebvre prema Brković 2018: 18). Zavičaj kao konkretni, realni prostor, neodvojiv je od imaginarija djetinjstva u analiziranih autorica, izvan djetinjstva on je neprepoznatljiv, izgubljen, iako fizički i dalje postoji. Slojevitost u doživljajnoj interpretaciji prostora moguće je teorijski prikazati kroz Sojinu koncepciju „Prvoprostora“ (Brković 2018: 21) kao fizičkoga prostora, u analiziranome slučaju prostora Bačke, konkretnoga prostora proživljenoga djetinjstva, „Drugoprostora“ kao subjektivnoga, mentalnoga, imaginarnoga prostora što je u analiziranih autorica prostor djetinjstva s popratnim *subprostorima* koje čine obitelj, eksterijer kao prostor kretanja i rada koji nadalje oblikuju *subprostor tradicije* i običaja koji je prate, te „Trećeprostora“ „kao življenog, tj. društvenog prostora koji valja motriti kao rezultat dekonstrukcije i heurističke rekonstrukcije dualnosti prvih dvaju prostora. U tom smislu Soja ustvrđuje da je riječ o prostoru višestrukih značenja koji je, razlikujući se od Prvoprostora i Drugoprostora, istodobno, „kompozit koji nadilazi sve prostore (...) Sve se združuje u Trećeprostoru: subjektivnost i objektivnost, apstraktno i konkretno, realno i imaginarno, shvatljivo i nezamislivo, ponovljeno i različito, struktura i djelovanje, um i tijelo, svjesno i nesvjesno (...) svakodnevni život i nezavršena povijest“ (Soja prema Brković 2018: 21). Tako koncipiran prostor ponajviše se oslikava

u pričama Ljubice Kolarić-Dumić⁵ u kojima se djetinjstvo, s njime i zavičaj, očigledno ne kao „Prvoprostor“, već kao „Trećeprstor“, rasplinjava između stvarnosti i sjećanja. Književni prostor oblikovan je kao „reprezentacijski fenomen“ stvarnoga prostora. Brković, sumirajući Foucaulta, Lefebvrea i Soju, upućuje na vezu s realnim prostorima; književni prostori postaju „nositelji značenja te se kao takvi simbolički ‘upisuju’ u materijalne prostor i tako participiraju u proizvodnji društvenog, odnosno življenog prostora“ (Brković 2018: 41).

Priče Ljubice Kolarić-Dumić objedinjene su dominantnim likom bake, ali i oca kao obiteljskoga stožera. Sjećanja na baku i oca, kao na jednako dominantne figure autoričina djetinjstva svjedoče o obiteljskom poretku unutar tradicionalne zajednice vođovdanskih Hrvata, upućujući istovremeno na mogućnost drugačijega čitanja rodnih odnosa u obiteljskoj hijerarhiji. U tekstovima navedenih autorica iščitavamo osobna sjećanja, ikonatrofiju, što u antropologiji predstavlja klasu etioloških objašnjenja preko kojih suvremeni promatrač pokušava objasniti povijesni događaj ili odnos *ex post facto*, ponekad i bez direktne promatračeve veze između sebe, mjesta ili događaja (usp. Škorić 2008). S tim u vezi Assmann ističe moć sjećanja kao onoga što ljude čini ljudima te pokazuje da su biografska sjećanja neophodna kao građa od koje su izgrađena iskustva, odnosi, a prije svega slika vlastitoga identiteta te su ta sjećanja perspektivistička i zahvaljujući svojoj životnoj priči, svaki pojedinac posjeduje vlastito mjesto sa specifičnim opažajnim položajem (Assmann prema Bašović 2015).

Baka je za Kolarić-Dumić simbol tradicije⁶, prenositeljica je životnoga iskustva čije se teškoća, dubina i nedorečenost zrcale u bakinim očima koje, riječima autorice „nisu bile samo moja prva knjiga. U njih je stalo čitavo nebo i sunce“ (Čeliković 2017: 99), a u „njezinim očima bila je sva istina Svijeta“ (ibid: 101). Teškoća potrage za istinom osvjetljena na bakinom licu pokazala se motivirajućom za autoricu jer je proizašla iz tradicijom utkanih vrijednosti odnegovanih na temeljima vjere u smisao dobrote. Smisao je aksiom reguliran od strane „Onoga koji je sve stvorio“ (ibid: 101) i nije mu potrebno nikakvo preispitivanje osim čvrste vjere u važnost sizifovskog „oranja brazde“⁷. Rad na zemlji koja

⁵ Napomena: U radu se analiziraju priče Ljubice Kolarić-Dumić (str. 99–28.), Katarine Firanj (str. 129–134.) i Ruže Siladev (str. 135–137.) U: *Zapisane avanture za velike imale. Suvremena proza za djecu i mlade Hrvata u Vojvodini*, 2017. Subotica: Hrvatska riječ, prema izboru Katarine Čeliković [ur.].

⁶ „Nigerijski književnik Wole Soyinka, prvi Afrikanac nobelovac, pripadnik plemena Jaruba, koje nema svoga pisma, izjavio je: ‘Kad umre starac izgorjela je biblioteka!’ Ove riječi valja razumjeti u kontekstu suvremenog zapadnog društva koje sustavno provodi dobnu segregaciju kao nikad dosad u povijesti. Starci su izgubili svoje mjesto koje su imali u obitelji, svoj ugled koji im je donosila njihova dob, rad, zasluge, znanje, mudrost, njihovo pamćenje koje je sezalo duboko u vrijeme i obuhvaćalo ne samo osobno i generacijsko iskustvo nego i iskustvo niza prethodnih generacija“ (Božanić 2013–2014: 334).

⁷ „Oranje brazde“ metafora je preuzeta iz teksta Kolarić Dumić, a odnosi se na riječi koje joj je uputio otac, a koje u sebi sadrže simboliku prostora na koji se književnica referira.

rađa plodovima i okuplja obitelj postaje temeljna metafora priča Kolarić-Dumić. Usprkos jasno strukturiranoj obiteljskoj hijerarhiji, možemo reći da je prostor za rodnu kategorizaciju glavnih aktera priča sužen, a zamijenjen je prije svega emocionalnom kategorizacijom u kojoj je svaka uloga podjednako važna za jedan aspekt autoričine osobnosti.

Sve su autoričine priče rezultat tradicijskoga kontinuuma usvojenoga djetinjstvom. Cvjetnica nije samo važan blagdan; taj je dan slavljenje tradicije kao integralnoga dijela života. Individualni korpus sjećanja izgrađen je na kolektivnome, obilježenoj simbolikom prostora unutar kojega autorica provodi djetinjstvo i koji upravo unutarnjom povezanošću elemenata čini *prostor djetinjstva*. Elementi toga prostora su kuća, osobito njezin vanjski dio, dvorište, ali i vrt, stabla, livade, mjesta spajanja ljudi i zemlje kao prostornoga središta. Naime, život je sažet u jednostavnim dnevnim radnjama koje su u sebi sadržavale mistiku običaja, a prekida se odlaskom jer je autorica „htjela saznati što je s druge strane djetinjstva“ (ibid: 119). Završne priče („Da sam slikar“, „Pitanje koje baki nisam stigla postaviti“) priče su o odvajanju od zavičaja, o svojevrsnom sjećanju koje je ovdje prisutno i kao individualna kategorija, ali i kao „konstitutivni element prostora kolektivnog identiteta koji se oblikuje u književnim tekstovima, dok su u isti mah upravo književni prostori kao takvi važan medij njihove društvene i kulturne (re)produkcije“ (Brković 2018: 52).⁸

Katarina Firanj i Ruža Siladev samo su jednom pripovijetkom prisutne u antologiji koja je poslužila kao obrazac za analizu. U priči K. Firanj „Jedan davni Božić“ emocionalna uronjenost autorice u prošlost oživljena je leksikom. Osim što uporabom autentičnoga leksičkoga korpusa oživljava božićno ozračje u domovima vojvođanskih Hrvata, autorica to čini i detaljnim opisom običaja. Kao i pri opisu blagdana Cvjetnice Kolarić-Dumić, i ovdje prostor doma postaje pozornica s jasno podijeljenim ulogama u kojima svi podjednako uživaju. Ljepota djetinjstva nije samo proizlazila iz nesputanosti, već i iz ograničenja koja su projicirana (neostvarenim) željama. Siladev piše o obećanju odlaska na kupalište koje je kao nagrada očekivalo djecu nakon obavljena posla. Nepravda nanescena neizvršenim obećanjem nije rezultirala isključivo razočaranjem nego i povezanošću članova obitelji, brata i sestre koji umjesto hedonizma i prilike da samo jedno od njih uživa u blagodatima zaslužene nagrade, radije biraju zajedničko ispaštanje. Firanj i Siladev, za razliku od Kolarić-Dumić koja piše standardnim hrvatskim jezikom⁹, zaokupljaju čitatelja bujnom ikavicom kao i leksičkom pro-

⁸ S tim u vezi važno je biti i oprezan, jer ako za „kulturu pamćenja“ više nije važna činjenična nego upamćena povijest, čvrsti temelji starog povjesničarskog zanata znatno su poljuljani. To više nije povijest zaokruženih događaja, koherentnih prikaza, jednoznačnih interpretacija, nego povijest djelomičnih iskaza, konkurentnih prikaza, mnogoznačnih poimanja (Gulin Zrnić 2007).

⁹ U istraživanju Sokolovske (2006), došlo se do zaključka da manjinski jezici nisu vitalni, jer je broj govornika manji od broja stanovnika te se jezici manjinskih zajednica upotrebljavaju unutar primarnih društvenih grupa („rodbinska komunikacija“), što se pokazalo i kao slučaj kod navedenih autorica, a njihovo stvaranje na hrvatskome standardnome jeziku jedan je od načina očuvanja jezične baštine kao oblika identiteta.

finjenošću zavičajnoga idioma. Božanić (2013–2014) navodi da je gubitak pamćenja u kontinuumu kolektivne memorije koja povezuje generacije u vremenu komunikacijskoga diskontinuiteta zamijenjena „papirnatim pamćenjem“, koje u konačnici postaje stvaralaštvo navedenih autorica.

4. Umjesto zaključka

Vojvođanski Hrvati određeni su dvama prostorima, onim iz kojega su potekli, imaginativnim, i onim koji je jedina njihova *opipljiva stvarnost*. Nova identitetska paradigma, između ostaloga, uspostavlja se identitetskim oblikovanjem (književnim) prostorom „kao diskurzivnom praksom i shodno tomu kao nositeljem mnogostrukih značenja“ (Brković 2018: 249). Upravo je prostor temeljno uronjen u književnost analiziranih autorica. Stvaranje na hrvatskome standardnome jeziku (Kolarić-Dumić), ali i na zavičajnome idiomu (Firanj, Silađev), oslonjeno na tradiciju kao identitetsko ishodište, prepoznato je unutar analizirane antologije kao dominantno područje interesa triju hrvatskih vojvođanskih književnica za djecu. Na taj način autorice svoju osobnu povijest zasnovanu na specifičnim toposima prostora, vremena i tradicije, otimaju zaboravu. Koristeći se temama i motivima „Prvoprostora“, književnom riječju oblikuju „Trećeprostor“, prenoseći ga naraštajima koji su unutar istoga „Prvoprostora“ stavljeni pred nove izazove identitetskih prevrata obilježenih globalizacijskim pokušajima poništavanja tradicije.

Literatura

- Bašović, Almir. 2015. Sjećanje i pamćenje na primjeru Feldmanovog „Zeca“ i Krležine „Galicije“. *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazališta*, Vol. 41 No. 1, 2015. Split: Književni krug Split. 283–287. <https://hrcak.srce.hr/138998>. Pristup 12. srpnja 2019.
- Božanić, Joško. 2013-2014. Kultura sjećanja i strategija zaborava. *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke Znanstveni projekt TITIUS: Porječje Krke - baština i sociokulturni razvoj*. Split: Filozofski fakultet u Splitu. 339–350. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=12039. Pristup 12. srpnja 2019.
- Bauman, Zygmunt. 2009. *Identitet. Razgovori s Benedetto Vecchijem*. Zagreb: Pelago.
- Benčić, Živa. 2006. *Lica Mnemozine. Ogleđi o pamćenju*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Bošković, Ivan. 2013. Nostalgija kao obilježje Tribusonova autobiografizma. *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, 37 (57), 131–151. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=163803. Pristup 10. siječnja 2019.
- Brković, Ivana. 2018. *Političko i sveto. Identitet prostora i prostori identiteta u dubrovačkoj književnosti 17. stoljeća*. Zagreb – Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku.
- Čeliković, Katarina [ur.]. 2017. *Zapisane avanture za velike imale. Suvremena proza za djecu i mlade Hrvata u Vojvodini*. Subotica: Hrvatska riječ.
- Černelić, Milana. 2016. *Bunjevci. Ishodišta, sudbine, identiteti*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju – Zavod za kulturu vođodanskih Hrvata.
- Ivon, Katarina. 2016. Prostori djetinjstva ili djetinjstvo prostora (prostorni imaginarij u trilogiji „Zlatni danci“ Jagode Truhelke). *Croatica et Slavica Iadertina*, 12/1 (12), 311–323. <https://hrcak.srce.hr/178023>. Pristup 19. rujna 2019.
- Karagić, Mijo. 2010. Očuvanje identiteta bačkih Hrvata. U: *Identitet bačkih Hrvata. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa (Zagreb, 27. i 28. studenoga 2008.)*. [ur. Skenderović, Robert]. Zagreb – Subotica: Hrvatski institut za povijest, Hrvatsko akademsko društvo. 291–300.
- Kos Lajtman, Andrijana. 2011. *Autobiografski diskurs djetinjstva*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Labus, Mladen; Veljak, Lino; Maskalan, Ana; Adamović, Mirjana. 2014. *Identitet i kultura*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Peternai Andrić, Kristina. 2012. *Ime i identitet u književnoj teoriji*. Zagreb: Biblioteka Antibarbarus.
- Skenderović, Robert. 2014. Bunjevački i dalmatinski identitet u ugarskom Podunavlju u razdoblju od 17. do 19. stoljeća. U: *Bunjevci u vremenskom i prostornom kontekstu*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek za etnologiju u kulturnu antropologiju; Zavod za kulturu vođodanskih Hrvata. 79–88.
- Sokolovska, Valentina. 2008. Jezik kao sredstvo njegovanja etničkog identiteta. U: *Tradicija, jezik, identitet*, Filozofski fakultet u Novom Sadu; Mediteran publishing. Novi Sad. 59–80.

- Škorić, Marinko. 2008. Nuspješne konceptualizacije tradicije i potreba za zasnivanjem kon-
gnitivne antropološke teorije. U: *Tradicija, jezik, identitet*, Filozofski fakultet u Novom
Sadu; Mediteran publishing. Novi Sad. 11–33.
- Škvorc, Boris. 2010. Multikulturalnost i multikulturalizam u postkolonijalnom „stanju stva-
ri“: Dislocirani identitet, pričanje zajednice, književnost i druge Hrvatske. *Croatian Stu-
dies Review*, 6 (1), 69–112. <https://hrcak.srce.hr/86308>. Pristup 10. siječnja 2019.
- Zrnić Gulin, Valentina. 2007. Kultura pamćenja i historija, Maja Brkljačić, Sandra Prlen-
da (prir.), Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb 2006. *Narodna umjetnost* 44/2,
2007, 233–289. <https://hrcak.srce.hr/23402>. Pristup 10. siječnja 2019.
- Žigmanov, Tomislav. 2006. *Hrvati u Vojvodini danas. Traganje za identitetom*, Zagreb:
Hrvatska sveučilišna naklada; Pučko otvoreno učilište – Zagreb

Rescuing from Oblivion – Following the Traces of Tradition in Prose for Children and Youth Written by Croats from Vojvodina

The Croats living in Vojvodina recognize the need to maintain a connection with the he-
ritage of their motherland and investing considerable effort, in an unfavorable climate, they
try to rescue their own identity experiences from oblivion. Such experiences occupy a sig-
nificant place in the works of several contemporary female authors of children’s literature,
whose place of birth or residence, but above all their strong emotion, connect them with the
territory they are writing about (Ljubica Kolarić-Dumić, Rauža Silađev i Katarina Firanj).
Since 2002, Croats in Vojvodina are no longer a constitutive nation, but have become a
minority community with modest institutional resources. Children’s literature appeared to
be a possible mediator in the transmitting and reinforcement of elements of the national cul-
ture. The literary works to be analyzed in this paper, present, among others, a subtle attempt
to preserve the identity space marked by the own living the tradition. The authors want to
transmit the tradition to the generations whose reality is marked by political turmoils and
the change of identity boundaries which create as well the (different) interest in tradition.
The central place of their stories is given to the past times, that is, the childhood within
which a significant role belongs to the family circle, to the land and words, which are not
only anachronistic guards of tradition, but above all they present love with which, using the
words of one of the authors, “my childhood grew up”. The paper will analyze the selection
from the literary opus of several authors, trying to illustrate it through a contemporary cul-
tural approach in the interweaving of tradition and modernity.

Keywords: children’s literature written by Croats from Vojvodina, identity, cultural heri-
tage, prose for children and youth.